

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

STUDIE A KRÁTKÉ CLÁNKY

PŘEHLED VÝZKUMŮ 46

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

130115280

PŘEDNÍ ZPRÁVA
NA STARÉM MĚSTĚ V LITOMÝŘI A MĚSTĚ PRAHA
K ASPEKTŮM VÝZKUMŮ MĚST LITOMÝŘI

Průzkumy v Litoměřích a Praze
Průzkumy v Litoměřích a Praze
Průzkumy v Litoměřích a Praze

PŘEDNÍ
VÝZKUM

Průzkumy
Průzkumy

93 95458

BRNO 2005

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Jaroslav Tejral

Výkonná redakce
Assistant Editors

Dana Gregorová, Balázs Komoróczy, Rudolf Procházka,
Lubomír Šebela, Petr Škrdla

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz/3cacz.htm>

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

Copyright © 2005 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Tisk/Print Gloria Rosice

Pokyny pro autory na internetové stránce <http://www.iabrno.cz/3ca1cz.htm>
Instructions to authors on internet pages

moth bones. In addition, three small lumps of red ochre were found.

According to cores and shoulder-like retouched blade, the collection may be attributed to the Willendorf-Kostenki phase of Gravettian. The mammoth tusk fragment was sent to Groningen, however, the result is not available yet.

Southern margin

A small collection of poorly scattered artifacts was collected on the opposed margin of the brickyard, on the area of approximately 20 m in diameter, around the altitude of 215 m asl. On the contrary to the previous collection, these artifacts are white patinated. Technologically, the collection consists of a multiple burin (Fig. 27:1), truncated blade (Fig. 27:2), two broken blades, 3 flakes, and 9 microchips. The osteological remains represent upper jaw fragment of wolf, and a horse teeth, which survival indicates their original position within stratified loessic sediments.

Conclusion

The site is located within an intensively disturbed land sliding area. Three collections, different from each another, were collected, and most probably represent traces of repeated occupations during Gravettian. Only one collection will be dated. There is possibility that remains of original site are still located somewhere upslope. The site has potential for future research. Therefore, the reopened brickyard is necessary to supervise in the future.

OPATOVICE (okr. Vyškov)

Opatovice I „Lány“. Szeletien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na katastru této obce sbírá v posledních 20 letech štípanou industrii amatérský sběratel pan Miroslav Daněk. Na základě jeho sběrů od roku 1992 vznikl tento článek. Starší sběry Miroslava Daňky byly popsány J. Svobodou (1994). Popisované artefakty jsou uloženy v pobožce AÚ AV ČR Brno v Dolních Věstonicích.

Lokalita se nachází na vrcholové části velké okrajové vyvýšeniny jižně od obce Opatovice ve výšce 330–340 m n. m. Lze zde rozpoznat dvě oválné koncentrace nálezů, třetí koncentrace se rýsuje při katastrální hranici s Drnovicemi. Kolekce posbíraná v roce 1986 se skládala ze silicítové (drásadla, rydlo a vysoké koncové škrabadlo) a křemencové (jádra, úštěpy) složky. Soubor z roku 1987 obsahoval dva hroty typu Quinson, škrabadla na úštěpech i na čepelích a jednoduchá, příčná i dvojí drásadla (Svoboda 1990a).

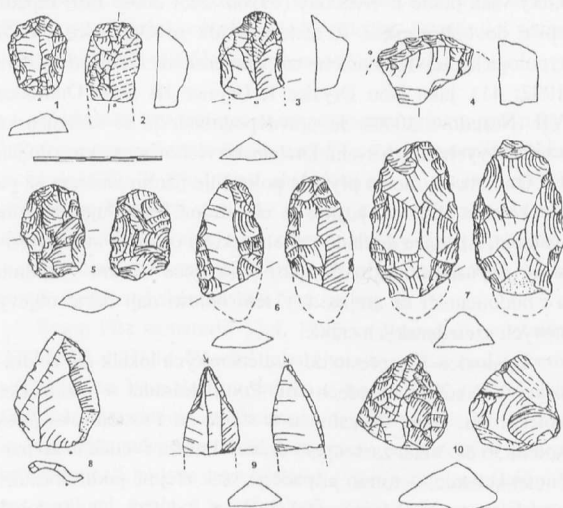
V letech 1988–1992 zde M. Daněk posbíral 363 artefaktů (Svoboda 1994: 25, 26). Ze surovinového hlediska 33 % tvořil křemec, 30 % moravské jurské rohovce, 21 % spongolit, 15 % severské silicity a 1 % radiolarit (hodně patinovaný). Kolekci nástrojů tvořil fragment velkého listovitého hrotu ze spongolitu, 2 zahrocené čepele, 3 bifasy, fragmenty menších listovitých hrotů, 3 hroty, 2 vruby, větší křemencové drásadlo, malý mousterský hrot, škrabadla, rydla (2 kanelovaná), početná menší drásadla, vrták, dláto a laterálně retušované čepele. Soubor jader tvoří 2 kusy větších rozměrů, kubické připravené jádro, prismatické jádro, plochá jádra a menší připravená jádra. Jako surovina jader je zastoupen křemec, spongolit a moravské jurské rohovce. Čepele jsou na lokalitě vzácné.

M. Daněk pokračoval ve sbírání štípané industrie na této lokalitě i v letech 1993–1996 (Svoboda 1999). Tento soubor se skládá ze 16 jader, 81 úštěpů, 14 čepelí, 107 fragmentů a třísek, 18 místně retušovaných artefaktů a 40 nástrojů. Kolekci nástrojů tvořilo 9 škradel (většinou plochá, dvě masivnější a jedno vyčnělé), 2 rydla, 2 listovité hroty, 15 drásadel (většinou se strnou retuší), 3 laterálně retušované čepele, 3 odštěpovače, 4 vruby, 2 zoubkované nástroje a 16 neolitických artefaktů. Jádra a neretušované úštěpy byly většinou z křemence a křemene, kdežto nástroje ze silicity. Jádra jsou podle J. Svobody (1999) podobná jako na szeletienské lokalitě v Ondratovicích I (Svoboda 1980). Několik úštěpů je levalloiského charakteru.

Celková struktura nástrojů posbíraných do roku 1996 na lokalitě Opatovice I je následující: škrabadla 13 % (3 % aurignackých tvarů), rydla 9 %, hroty 9 % (listovité 4 %), drásadla 29 %, zoubkované nástroje 12 % a ostatní typy 27 %.

Sběry M. Daňky pokračovaly také na této lokalitě i po roce 1996, kdy se soubor štípané industrie rozšířil o dalších 314 kusů. Osm artefaktů bylo ale zřejmě až holocenního stáří. Většinu kolekce tvořily zlomky (48 %) a úštěpy (36 %). Menší byl podíl čepelí (2 %) – zajímavý nález byl zlomek spongolitové vodící čepele. Dále byly v souboru zastoupeny nástroje (9 %), jádra (4 %) a místně retušované úštěpy (0,6 %).

Kolekce nástrojů obsahovala 28 kusů. Nejpočetnějším typem byla drásadla (7 ks). Jednalo se o dvě konvexní a dvě příčná křemencová drásadla, vyklenuté strmě retušované drásadlo ze spongolitu, křemencové drásadlo připomínající klínový nůž a vysoké drásadlo se strnou retuší na zlomku severského silicity (obr. 28:4). Soubor hrotů obsahoval šest kusů. Dvěma kusy byly zastoupeny listovité hroty, zlomek z místního méně kvalitního rohovce (obr. 28:6) a téměř celý hrot vyrobený ze zvětřelého spongolitu (obr. 28:7). Soubor dále doplňuje rohovecový levalloiský hrot (obr. 28:8), mousterský hrot z radiolaritu, špatně čitelný mousterský hrot z místního rohovce a dvojhrot (limace) ze severského silicity. Čtyřmi kusy byly zastupeny bifaciálně opracované artefakty: křemencový bifas, drobný bifaciálně plošnou retuší opracovaný arte-

Obr. 28. Opatovice. Vybrané artefakty. 1–9 Opatovice I, 10 Opatovice II.
Opatovice. Selected artifacts.

fakt ze severského silicitu (obr. 28:5), zlomek křemencového bifasu a bifas z nekvalitního místního rohovce. Čtyři kusy byla zastoupena také škrabadla, dvě z nich byla nízká – škrabadlo z místního rohovce a škrabadlo z rohovce typu Krumlovský les 1 (obr. 28:1). Zbývající dvě škrabadla byla vysoká (obr. 28:2,3), vyrobená ze severských silicitů, jedno z nich bylo recentně zlomené (obr. 28:3). Třemi kusy byla zastoupena rydla. Dvě rydla byla příčná ze severského silicitu a jedno klínové ze stejné suroviny (obr. 28:9). Kolekci doplňují tři odštěpovače – dva ze severského silicitu (jeden z nich je staře zlomený) a jeden ze spongolitu. Zajímavý je nález masivního archaicky vypadajícího jednolicího sekáče z drahanského křemence.

Mezi surovinami jsou nejvíce zastoupeny moravské jurské rohovce (32 %), následovány křemenci (26 %), severskými silicity (22 %) a spongolitem (14 %). Méně je zastoupen křemen (5 %). Jednotlivé kusy jsou z radiolaritu a místního metaforitu.

Svoboda (1994; 1999) zařadil místní industrii do szeletien. Jako cizorodý prvek potom působí přítomnost levalloiské techniky – zejména nález typického levalloiského hrotu. Ukazuje se ale, že přítomnost levalloiské techniky může být pro soubory zejména středního szeletien obvyklá (Nerudová 2003: 79; Oliva 1992: 36). Některé nástroje naopak působí středopaleolitickým (křemencová drásadla) až staropaleolitickým (sekáč) dojmem, což je zřejmě dáno charakterem suroviny (drahanský křemenec). Hrubotvaré nástroje ale tvoří v szeletien naprosto typickou složku (Nerudová v tisku). Silicitová složka industrie (hlavně nálezy čepelí) však jednoznačně svědčí pro zařazení této lokality na počátek mladého paleolitu.

Kolekce artefaktů z Opatovic I obsahuje 142 nástrojů, což umožnilo srovnání tohoto souboru s jinými szeletienskými lokalitami na Moravě (viz tab. 2).

Soubor z Opatovic I zapadá typologicky do rámce lokalit se szeletienem levalloiské facie tak, jak jej nověji vyčlenila Z. Nerudová (1999: 28; 2003: 80), která tento horizont řadí do střední fáze szeletien (Nerudová 2003: 79). Mezi tyto lokality jsou řazeny např. Drysice I, Drysice III, Ondratice VII atd. Z. Nerudová (2003: 79) sem řadí i Ořechov I a Ořechov II, který však podle J. Svobody (1990b: 205; 2002: 140) zapadá spíše do bohunicien. Z těchto lokalit se Opatovice I blíží typologicky nejvíce stanicím tzv. drahanského szeletien (Oliva 1992: 41), jako jsou Drysice I, Drysice III nebo Ondratice VII (Nerudová 2000). Je pravděpodobné, že se szeletienské osídlení východních svahů Drahanské vrchoviny neomezilo jen na Ondratice, ale že plynule pokračuje jižním směrem až na Vyškovsko. Směrem k jihu se ale zřejmě zmenšuje intenzita osídlení. Absence dokladů szeletienského osídlení mezi Drysici a Pustiměřem je tedy způsobena spíše stavem výzkumu a v budoucnosti se zřejmě i v této oblasti dají čekat objevy nových szeletienských stanic.

Opatovice I se přesto od szeletienských lokalit na Ondratice v několika ohledech liší. Podíl drásadel v opatovické kolekci činí 28,87 %, zatímco u stanic na Prostějovsku je to kolem 35 %. Větší zastoupení drásadel může svědčit o archaiznosti kolekce, v tomto případě je však zřejmě podíl drásadel závislý na podílu křemencové složky v industrii, jak lze dobře pozorovat při srovnání lokalit Opatovice I a Opatovice II. V Opatovicích I je také nápadně vyšší podíl retušovaných čepelí, což je ale zřejmě způsobeno tím, že v Drysicích I a III

a v Ondratcích VII byla vyčleněna zvláštní kategorie čepelí, u kterých vznikla retuš opotřebením. Tato kategorie u lokalit na Vyškovsku vyčleněna nebyla.

Opatovice II „Fršlůch“. Szeletien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Lokalita se nachází severozápadně od Opatovic I v nadmořské výšce 370–380 metrů nad údolím Malé Hané. V roce 1990 zde Miroslav Daněk objevil koncentraci 173 artefaktů. Křemencová industrie tvořila 43 % kolekce, spongolit 17 %, moravské jurské rohovce 19 %, severské silicity 10 %, křemen 10 % a radiolarit 1 %. Soubor nástrojů tvořily 2 mousterienské a 2 levalloiské hroty, 2 zlomky listovitých hrotů, 3 škrabadla, otupená přepálená čepelka ze severského silicitu, drásadla, vruby a retušované úštěpy. Levalloiské úštěpy byly jen výjimečné. Četná byla také skupina jader (Svoboda 1994: 26,27).

Další artefakty na této lokalitě posbíral M. Daněk v letech 1993–1996 (Svoboda 1999). V souboru opět převládá lokální složka (křemenec, křemeny). Kolekce se skládá z 11 jader, 39 úštěpů, 3 čepelí, 23 zlomků a třísek, 13 místně retušovaných artefaktů a 17 nástrojů. Mezi nástroji jsou 3 masivní škrabadla, 1 atypické rydlo, 1 redukovaný bifaciální hrot, 7 drásadel, 2 dlátka, 3 vruby a 7 neolitických artefaktů.

Typologická struktura nástrojů z této lokality do roku 1996: škrabadla 12 % (6 % aurignackých tvarů), rydla 2 %, hroty 14 % (listovité 6 %), drásadla 30 %, vruby a zoubkované nástroje 22 %, ostatní typy 20 %. Menší zastoupení nástrojů a mladopaleolitických tvarů na této lokalitě než na sousedním nalezišti Opatovice I (Lány) je zřejmě způsobeno nárůstem podílu místní suroviny (hlavně drahanské křemence) v Opatovicích II (Fršlůch) (Svoboda 1999).

Od roku 1997 se soubor z této lokality rozrostl o dalších 59 kusů. Z toho jeden artefakt je zřejmě holocénního stáří. Polovina paleolitických artefaktů jsou zlomky, 36 % úštěpy, 9 % jádra, 3 % nástroje a 2 % čepele. Retušované nástroje zastupují dva artefakty – mousterský hrot ze zvětřelého rohovce (obr. 15:10) a zlomek křemencového bifasu.

Mezi surovinami převládá křemenec (36 %), následován moravskými jurskými rohovci (33 %). Významné je zastoupen také spongolit (16 %) a severské silicity (9 %). Vzácně se objevily také artefakty z křemene (3 %) a z křemencové brekie (3 %).

Industrie je podobná sousední lokalitě Opatovice I, přesto jsou mezi těmito soubory jisté rozdíly. Poloha Fršlůch se nachází ve vyšší nadmořské výšce blíže k východům drahanských křemenců. To je zřejmě důvod, proč ve zdejším souboru dominuje křemenec nad moravskými rohovci (u Opatovic I je tomu naopak). Charakter suroviny (nepříliš kvalitní drahanské křemence) způsobil nejspíš také odlišnosti v typologickém složení souborů. V Opatovicích II je méně retušovaných nástrojů a čepelí, naopak více jader (hlavně diskovitá křemencová jádra). Industrie je také celkově poněkud více hrubotvará než v Opatovicích I. Jinak se ale také zřejmě jedná o szeletien. Rozdíly v obou souborech lze nejspíše vysvětlit rozdílnou funkcí lokalit.

Opatovice III „U přehrady“. Szeletien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na této nově objevené lokalitě nedaleko východů drahanských křemenců nad opatovickou přehradou asi 1,5 km severozápadně od obce v nadmořské výšce 360 metrů sebral M. Daněk v letech 1997 a 1998 osm artefaktů. Bylo mezi nimi šest úštěpů, jeden zlomek a jeden retušovaný nástroj – drásadlo na velkém úštěpu křemence (18 × 13 cm).

Jako surovina zde byl užíván místní drahanský křemene, jen jeden úštěp je odbit z křemene. Lokalita se nachází na poli severně nad hrází Opatovické přehrady. Nedaleko odtud se v lese v polohách „Graplův kopec“ a „U umíráčka“ nacházejí výchozy drahanských křemenců. Je tedy zřejmé, že jde o lokalitu dílenského charakteru zaměřenou na zpracování místních křemenců. Obdobné lokality jsou známy také na katastru Ježkovic.

Závěr

J. Svoboda (1994: 20) rozdělil lokality Vyškovské brány do třech skupin: stanice na mírných svazích Drahané vrchoviny s výhledem na Vyškovskou bránu (325–380 m n. m.), chráněné lokality v bočních údolích vedoucích do Vyškovské brány (290–370 m n. m.) a stanice na náhorních plošinách Drahané vrchoviny poblíž výchozů křemenců (360–450 m n. m.). Stanice Opatovice I a Opatovice II lze zařadit do první kategorie, zatímco lokalita Opatovice III patří spíše do třetí skupiny.

Kulturně lze soubory z těchto lokalit zařadit k szeletien levalloiské facie. Tento termín sice použil jako první K. Valoch (1964, 20), ale Z. Nerudová mu dala nedávno novou náplň (1999, 28; 2003, 80). Mezi soubory této skupiny lokalit ovšem existují značné rozdíly. Poměr křemencových artefaktů stoupá v závislosti na blízkosti lokality k výchozům drahanského křemence. S větším podílem křemence na lokalitě se zdá být soubor archaičtější, což je jistě dáno charakterem suroviny. Klesá podíl nástrojů a čepelí, naopak narůstá množství jader. V nástrojové složce souborů převládají drásadla nad mladopaleolitickými typy. Velmi dobře lze tyto rozdíly sledovat u lokalit Opatovice I (335 m n. m., 26 % křemence) a Opatovice II (375 m n. m., 39 % křemence).

Ondřej Mlejnek, FF MU Brno

Literatura

- Nerudová, Z. 1999: Ořechov I a II. K problému existence levalloiského konceptu v szeletien. *Pravěk* NŘ 9, 19–40.
- Nerudová, Z. 2000: Ondratický szeletien: poloha Drysice III, V a Ondratice IV. *Pravěk* NŘ 10, 1–25.
- Nerudová, Z. 2003: Variabilita levalloiské metody na počátku mladého paleolitu na Moravě. *AMM, Sci. soc.* 88, 75–90.
- Nerudová, Z. v tisku: K výskytu artefaktů z hrubých surovin v mladopaleolitických industriích. *AMM, Sci. soc.*
- Oliva, M. 1992: The Szeletien occupation of Moravia, Slovakia and Bohemia. *AMM, Sci. soc.* 77, 35–58.
- Svoboda, J. 1980: Křemencová industrie z Ondratice. K problému počátku mladého paleolitu. Studie AÚ ČSAV Brno. Praha.
- Svoboda, J. 1990a: Průzkum paleolitu na Vyškovsku v roce 1987, PV 1987, 13–15.

- Svoboda, J. 1990b: The Bohunicien. In: J. K. Kozłowski (Ed.), *Les feuilles de pierre*, ERAUL 42, 199–211. Liège.
- Svoboda, J. 1994: The Upper Palaeolithic settlement of the Vyškov Gate, Regional survey, 1988–1992. *PA*, 85, 18–34.
- Svoboda, J. 1999: Opatovice (okr. Vyškov). *PV* 39, 1995–1996, 261–266.
- Svoboda, J. a kol. 2002: *Paleolit Moravy a Slezska*. Brno.
- Valoch, K. 1964: Borky II, eine Freilandstation des Aurignaciens in Brno-Maloměřice. *AMM, Sci. soc.* 40, 5–48.

Resumé

Three Paleolithic sites, located near Opatovice, five kilometers to the northwest from Vyškov, were discovered by an amateur collector Miroslav Daněk from Drnovice. His collections till 1992 were published by Jiří Svoboda (1994). This article summarizes the previously described collections and adds the new collections from 1992–2004. During this period, Daněk collected another 372 artifacts, among them 31 tools were recognized.

The sites Opatovice I and Opatovice II are located on the right bank of the Malá Haná River, on the gentle slope near the foot of the Drahaný Highland with the view of the Vyškov Gate. In case of the larger collection from Opatovice I (142 tools) it was possible to carry out the typological comparison with another Szeletien collections from other parts of Moravia. The site Opatovice I fits in the framework of the Szeletien sites with the Levallois technique (Nerudová 2003: 79) such as Drysice I, Drysice III or Ondratice VII. Therefore, it is likely that the Drahaný Szeletien settlement (Oliva 1992: 41) continues from the north to the surrounding of Drnovice.

The Opatovice III site is situated on the left bank of the Malá Haná River, on the gentle slope with the view of the Opatovice I and Opatovice II sites, near the outcrops of the Drahaný quartzite. Therefore, it can be classified as a quartzite exploitation site. The quartzite artifacts prevail in the collection. The cultural classification of these sites is uncertain in consideration of small number of tools in the collection.

PŘEROV (k. ú. Předmostí u Přerova, okr. Přerov)

Předmostí. Střední paleolit, mladý paleolit. Doplnující revize materiálu. Uložení: Městské muzeum Varnsdorf.

Z hlediska historie moravské paleoetnologie by jistě nebylo bez zajímavosti sledovat soustavněji rozptyl materiálu z klasické lokality v Předmostí do různých sbírek v českých zemích, v Evropě i v USA. Doplnujícím zjištěním, za něž děkuji Vladimíru Pešovi, je existence sbírky této provenience v severočeském Varnsdorfu. Získání souboru pro zdejší muzeum se spojuje se sběratelskou činností ing. E. Pilze.

Erwin Pilz se narodil 13.4. 1896 ve Varnsdorfu a zemřel 27.2.1962 v Halle. Působil jako chemik v Ústí nad Labem, v Třebíči, ve Varnsdorfu a jinde a v letech 1922–1926 získal titul inženýra chemie na Technické fakultě MU v Brně. Jako invalidní důchodce již v roce 1928 práci v chemických laboratořích opustil, aby se více věnoval svým osobním zájmům – meteorologii, geologii a archeologii. Roku 1936 se stal kustosdem městského muzea v Podmoklech, odkud počátkem roku 1939 přešel do nově zřizovaného vlastivědného muzea